

nummer 1 **Gemerts Heem** lente 2025

Inhoudsopgave

Maria Donkers ziet beelden op gevoel <i>Paul Verhees</i>	1
Aan de bijnaam ken je de familie <i>Anny Goossens en Paul Verhees</i>	2
Wip en Steel concurreren veel <i>José van der Aa</i>	6
Heel Gemert ging naar warenhuis 't Skaop <i>Anny Goossens</i>	7
Een eeuw handel in sterke drank <i>Casper Kalb</i>	9
Van Gemert: de ultieme herkomst (L'Ultima Herencia)? <i>René Cuijpers</i>	19
Kiek naw <i>Paul Verhees</i>	23
Graf van het echtpaar Sutorius-Schouten <i>Cas Jamin</i>	24
De oudere Latijnse School Trots van Gemert Vorstendom (deel 2) <i>Ad Otten</i>	31
Kapittelstokje	
Geduldige en Ongeduldige kanariefokkers <i>Jan Timmers</i>	39

Maria Donkers ziet beelden op gevoel

Op de omslagen van de vier kwartaalnummers van Gemerts Heem staat dit jaar werk van de Gemertse kunstenares Maria Donkers. Donkers is geboren in Boekel, maar ze woont alweer een jaar of zes aan het Hof van Nazareth in Gemert.

Haar moeder was een echte Gemertse, Riek Donkers-van den Acker. Riek ging naar de Nazarethschool bij de zusters Franciscanessen, vlak bij het huidige Hof van Nazareth waar Maria nu woont. Ze schreef artikelen voor Gemerts Heem

en leverde met haar vader Knelis van den Acker een belangrijke bijdrage aan het Gemerts Woordenboek van Wim Vos.

Gemertse Riek trouwde met Johan Donkers uit Boekel, waar Maria geboren werd in een boeren gezin met acht kinderen. Haar hele leven heeft Maria getekend en geschilderd. Ze is opgeleid tot handarbeiddocent en heeft meer dan veertig jaar in Eindhoven gewerkt en gewoond. "Maar inmiddels voelt Gemert als mijn thuis", zegt ze. Ze werd geschoold aan de Academie Beeldende Vorming Tilburg, het Centrum voor de Kunsten Eindhoven en verschillende workshops. Ze bracht haar werk onder de aandacht van het publiek door deelname aan groepsexposities in Eindhoven en eigen exposities in Galerie KunstStation in Uden en KunstLokaal in Gemert, waar ze lid is van het kunstenaarscollectief Kunst op Locatie. Op haar website www.mariadonkers.nl schrijft ze: 'Ik zie beelden op gevoel. Ik schilder met gevoel'. Over haar werk zegt Maria verder: "Ik breng veel structuur aan op het doek en voeg daar lagen en accenten in acrylverf aan toe. Ik ga op zoek naar een emotie en creëer zo een wereld waar je zelf een verhaal bij kunt maken en misschien ook wel in weg kunt dromen."

Maria Donkers: "Ik creëer een wereld waar je zelf een verhaal bij kunt maken."

Jan van Berlo, alias De Rooie Jan

Het echtpaar Snijders, alias De Praojst

Aan de bijnaam ken je de familie

Heemkundekring De Kommanderij Gemert heeft sinds twee jaar een Werkgroep Bijnamen. Deze werkgroep heeft inmiddels een lijst van ruim zevenhonderd bijnamen van Gemertenaren aangelegd. Het zijn niet altijd scheldnamen, maar werden vaak gegeven aan stamhouders van wie de familienamen in verschillende vertakkingen voorkwamen; soms waren ze helemaal geen familie. Ze waren enkel bedoeld om families uit elkaar te houden. "Bènde gai d'r ene van Van Schijndel? Van welke? Van De Stuuper, van De Snoors of van Tijk?"

Bijnamen maken deel uit de van de geschiedenis. Dat geldt niet alleen voor Gemert, maar wereldwijd. Ze dragen bij aan de kennis van de lokale geschiedenis. Achter elke naam gaan verhalen schuil. Vroeger ging je een stuk worst halen bij de Praojst en voor groente moest je naar Miet Tijk. Voor rookartikelen kon je bij Bultje Beeke terecht en de rest van de boodschappen kocht je bij de Klant of de Fles.

Als je bij een Van Berlo moest zijn werd het moeilijker. Bij welke dan? In Gemert waren zoveel Van Berlo's dat met de bijnaam duidelijk gemaakt werd over wie je sprak. De bijnamen die de werkgroep kan koppelen aan de familienaam Van Berlo zijn: Driek de Krul, De Smelling, Koese Nele, De Klumper, De Moervoor, Driek de Zager, Mie Klok, De Rooie Jan, Het Rooi Toontje, Loerifas, De Vet, Het Henneke, Doruske Schok, Jan de Dood, Driek den Auwe, Barres, Ming Vaaiers, Mie Roed en Spekkoning.

De werkgroep Bijnamen is zeer actief bij het

achterhalen van zoveel mogelijk namen en om erachter te komen waarom een persoon of familie zo genoemd wordt. Als bronnen dienden lijstjes, boeken, schriftjes en Heembladen. Leden van de werkgroep voerden veel gesprekken met ouderen en doen dat nog steeds. Het is de bedoeling dat de bijnamen ook worden gepubliceerd. In welke vorm is nog niet bekend. Dat kan zijn in boekvorm, op de website van de heemkundekring, in een losbladige map die kan worden aangevuld of in een reeks artikelen in Gemerts Heem. Voor het zover is, moeten nog een paar zaken geregeld worden. Namen vallen onder de Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming. Die is bedoeld om mensen te beschermen tegen misbruik van hun naam en identiteit. Sommige mensen beschouwen hun bijnaam als een scheldnaam en willen daar hun familienaam niet aan verbinden. Vaak gaat het echter niet om een scheldnaam. Dan is de verklaring van de herkomst van de bijnaam verhelderend. Nol Willemsen, die vanwege zijn krullenbol 't Skaop werd genoemd,

was zo trots op zijn bijnaam dat hij er zijn winkel naar noemde.

De Romeinse Naamgeving

Bijnamen bestaan al heel lang en zijn wijdverbreid. In het oude Rome werd naamgeving gezien als een serieus en gestructureerd proces. Elke Romein had drie namen die samen een beeld gaven van zijn identiteit en sociale status. De praenomen was de voornaam, maar deze had vaak weinig belang en werd alleen gebruikt voor mannen binnen de familie. Het nomen gentile, de achternaam, verwees naar de gens of familieclan waartoe iemand behoorde. Dit was een belangrijk onderdeel van de sociale hiërarchie. Maar het was vooral de derde naam, het cognomen, dat vaak het meest intrigerend was.

Het cognomen fungeerde als bijnaam en vertelde iets over iemands uiterlijk of karakter. Quintus Horatius Flaccus, een beroemde Romeinse dichter, droeg bijvoorbeeld de bijnaam 'Flaccus', wat 'hangoor' betekent. Het was een subtiele, maar veelzeggende toevoeging die mensen een directe indruk gaf van hun fysieke verschijning. Bijnamen werden in deze tijd dus niet alleen gebruikt om mensen te onderscheiden, maar ook om hun persoonlijkheid of fysieke eigenschappen te benadrukken.

De Griekse Bijnamen

De oude Grieken waren niet veel anders dan de Romeinen in hun gebruik van bijnamen. Een goed voorbeeld hiervan is Antisthenes Haploukōn, wiens bijnaam vertaald wordt als 'pure en simpele hond'. Deze bijnaam lijkt op het eerste gezicht misschien eenvoudig, maar het zegt veel over

zijn filosofie en persoonlijkheid. Bijnamen in deze tijd fungeerden niet alleen als herkenningpunt, maar ook als een reflectie van iemands karakter of levensvisie.

Van Doopnaam tot Bijnaam

De middeleeuwen brachten een verandering teweeg in hoe mensen werden genoemd. De meeste mensen hadden toen alleen een doopnaam, vaak vernoemd naar een heilige, zonder de uitgebreide naamstructuren van de Romeinen of Grieken. Maar omdat veel mensen dezelfde voornaam droegen, was er al snel behoefte aan onderscheid. Dit leidde tot de opkomst van bijnamen.

In deze tijd verwezen bijnamen vaak naar het beroep, de afkomst of fysieke kenmerken van een persoon. Zo kreeg iemand die uit Leiden kwam de bijnaam 'Jan van Leiden', terwijl iemand met een opvallend uiterlijk 'Karel de Kale' genoemd werd. Anderen werden vernoemd naar hun beroep, zoals 'Pieter de Smit' of hun karakter, zoals 'Lodewijk de Dappere'. Soms waren bijnamen wat minder flatteus en verwezen ze naar gebreken, zoals 'Els de Schele'. Deze bijnamen waren niet alleen praktisch, maar ook een manier om iemand zijn plek binnen de gemeenschap aan te duiden.

De Napoleontische Tijd

Een van de meest ingrijpende veranderingen in de naamgeving kwam tijdens de heerschappij van Napoleon Bonaparte. In 1810 werd Nederland onderdeel van het Franse Keizerrijk, en daarmee werd ook de Franse wetgeving ingevoerd. De Code Civil, het Franse burgerlijk wetboek, stelde dat iedereen een vaste familienaam moest heb-

ben. Dit betekende het einde van het oude patroniemensysteem, waarin namen zoals 'Jansen' (zoon van Jan) of 'Van de Broek' (van het drassig gebied) gangbaar waren.

In 1811-1812 kregen Nederlanders de kans om hun familienaam vast te leggen. Voor velen was dit een moeilijke beslissing, aangezien deze namen vanaf dat moment erfelijk zouden worden. Zelfs bijnamen die door de eeuwen heen waren ontstaan, werden soms geregistreerd als familienaam, waardoor ze letterlijk werden vereeuwigd. Dit leidde tot situaties waarin mensen vastzaten aan namen die misschien ooit als grap waren bedoeld, maar nu een officiële status kregen. In Gemert was het niet anders. De werkgroep

Bijnamen heeft ruim zevenhonderd bijnamen genoteerd, die een belangrijke functie hadden in het dorpsleven van weleer. En ze waren lang niet altijd negatief bedoeld. Peerke Slits, D'n Antichrist, heeft zelfs een straatnaam gekregen. En Bertha Hendriks ging, zoals een hedendaags cateringbedrijf, bij mensen aan huis het eten bereiden als ze iets te vieren hadden. Ze werd met haar bijnaam Bertha de Fladder overal met open armen ontvangen.

Wie nog bijnamen van Gemertenaren wil doorgeven aan de heemkundekring kan die mailen naar almgloudemans@onsbrabantnet.nl of agoossens@hotmail.com.

Bertha Hendriks, alias Bertha de Fladder.

Peerke Slits, alias D'n Antichrist

Wip en Steel concurreren veel

In Gemert kende vroeger iedereen Tinuske Steele en Door Steele, beiden kinderen van Frenske Steele die rond 1830 vanuit Aarle-Rixtel in Gemert was komen wonen. Het was een bijnaam voor de familie Vogels.

Tinuske Steele had een winkel in de Kerkstraat en verkocht huishoudelijke artikelen en gereedschappen voor binnen en buiten met onder meer bezems en schoppen. Jan Wijn – Wip in de Gemertse volksmond – zat er recht tegenover met zo'n zelfde winkel en zo ontstond in Gemert het gezegde 'Wip en Steel concurreren veel'.

Door Steele was getrouwd met Bert Jonkers en is ook in Gemert blijven wonen. De rest van de kinderen is naar dorpen in de buurt vertrokken.

Door toeval kwam de werkgroep Bijnamen erachter dat de kinderen, geboren uit het echtpaar Joannes Cornelis Vogels en Joanna Hendrickx, gehuwd in 1775 in Aarle-Rixtel, deze bijnaam al hadden en voor de verspreiding hebben gezorgd. Zodoende hoorde de werkgroep dat deze bijnaam ook in Beek en Donk, Lieshout, Bakel, Deurne en Boekel bekend was. En misschien nog wel op meerdere plaatsen in de omtrek.

Wat de betekenis van Steele is, daar is de werkgroep Bijnamen nog niet helemaal uit. Het zijn

zeer zeker geen bezemstelen, zoals ooit geopperd is en het heeft ook niets van doen met 'stelen' wat wel eens lachend wordt gevraagd.

Misschien dat het iets te maken heeft met klompen maken. Daar gebruikt men namelijk iepenhout voor en het schijnt dat er twee soorten iepen zijn, te weten 'fladder-iepen' en 'steel-iepen'. Het zou kunnen zijn dat de eerste Steele iets met deze klompenmakerij te maken had en zo aan zijn bijnaam kwam. Tot op heden heeft de werkgroep Bijnamen daar nog niet echt een bevestiging van gevonden, maar de werkgroep gaat door tot ze erachter komt waar de bijnaam precies vandaan komt.

*Links: Jan Wijn, alias Jan Wip
Rechts: Martinus Vogels, alias
Tinuske Steele*

Heel Gemert ging naar warenhuis 't Skaop

Het in 1966 afgebrande warenhuis 't Skaop dankte zijn naam aan zijn oprichter, Nol Willemsen. Geboren op 24 augustus 1886, was Nol een markante figuur met een prachtige, blonde krullenkop, die hem de bijnaam 't Skaop opleverde. In plaats van zich te verzetten tegen deze bijnaam, omarmde hij die en besloot hij zijn nieuwe warenhuis ernaar te vernoemen. Het werd een populaire winkel aan de Kerkstraat.

Na de Tweede Wereldoorlog, toen het leven langzaam weer op gang kwam, was 't Skaop één van de bedrijven die zich snel wist te herstellen. Nols schoonzoon, Van Kempen, nam het warenhuis over in de jaren vijftig toen Nol ouder werd. Onder zijn leiding bleef 't Skaop groeien.

Maar in de jaren zestig sloeg het noodlot toe. Op 6 januari 1966 brak een verwoestende brand uit in Magazijn 't Skaop. De vlammen grepen snel om zich heen en ondanks de pogingen van de brandweer kon het magazijn niet gered worden. Het verlies was immens, zowel voor de familie als voor het dorp.

Na de brand kwam de vraag wat er met het braakliggende terrein moest gebeuren. De gemeente stelde voor om er een parkeerterrein van te maken, iets wat in die tijd hard nodig was. Maar de inwoners waren het hier niet

mee eens. Voor hen was 't Skaop niet zomaar een winkel, het was een symbool van hun dorp.

Nol Willemsen, alias 't Skaop

Een groep inwoners – vooral leden van jongerengroepering MIC – organiseerde een reeks demonstraties tegen de plannen van de gemeente. Op

de braakliggende grond richtten ze een volkstuin in, die later plaats moest maken voor waar nu het winkelpand van terStal staat.

Nadat magazijn Het Schaaap in 1966 was afgebrand, werd op het braakliggende terrein door jongeren een volkstuin ingericht.

Een eeuw handel in sterke drank

Op het grote reclamedoek aan de gevel van Drankenhandel Het Oude Vat aan de St.-Annastraat 55 in Gemert staat in de rechterbovenhoek: sinds 1922. Dat prikkelt de nieuwsgierigheid. Het honderdjarig bestaan is in de naweeën van de coronatijd stilletjes voorbijgegaan, maar wat is de geschiedenis van dit bedrijf? Welk verhaal schuilt er achter deze zaak, die al zo lang Gemert en omstreken voorziet van een neutje, een goede fles whisky of een mousserende wijn? Op zoek naar de wortels komen we uit in De Mortel, waar Hendrikus van de Ven de eerste liters sterke drank verkocht. Drie generaties Van de Ven volgden hem daarna in Gemert op.

De aanhouder wint. Dat moet Hendrikus van de Ven (geboren op 19 januari 1902) gedacht hebben toen de gemeenteraad van Gemert op 30 april 1925 met acht tegen twee stemmen (de beide wethouders waren tegen) eindelijk besloot om voor De Mortel het aantal vergunningen voor de verkoop van sterke drank uit te breiden van één naar twee.¹ Daar had hij wel even zijn best voor moeten doen.

Al drie jaar eerder, in 1922, deed Hendrikus het officiële verzoek aan de gemeente om toestemming om naast bier en wijn ook sterke drank te mogen verkopen bij zijn Mortels café, waar zijn inmiddels overleden vader Johannes jaren de scepter had gezwaaid. Om het verzoek te kunnen inwilligen was een wijziging van de lokale verordening nodig, maar op 27 februari 1925 sprak de

Voorblad van de gemeentelijke Drankwetverordening. Onderaan is de wijziging aangekend die Hendrikus van de Ven in staat stelde zijn drankenhandel te beginnen in De Mortel.

Fragment van de originele brief van Hendrikus van de Ven uit 1925 aan de gemeenteraad met het verzoek het eerder genomen besluit te heroverwegen. De brief is door diverse inwoners van De Mortel ondertekend.

gemeenteraad zich daartegen uit. Hendrikus gaf echter niet op. Hij schreef een brief met een vurig pleidooi om nog eens naar de zaak te kijken. Dat was dus succesvol. De verordening werd aangepast en op 30 juni 1925 kreeg hij zijn felbegeerde vergunning voor het verkopen van 'sterke drank in het klein'.

Maximum

Het maximum aantal vergunningen was een uitvloeisel van de Drankwet, die in 1881 van

kracht was geworden om het alcoholmisbruik in den lande te beteugelen.² 70% van de alcoholconsumptie bestond toen uit sterke drank, want jenever was destijds veel populairder dan bier of wijn. Jenever was tenminste nog betaalbaar voor de arbeider, terwijl bier en wijn veel duurder waren. Cafés verkochten deze zwak-alcoholische dranken. De verkoop van sterke drank moest in andere lokaliteiten plaatsvinden. De 'Wet tot beteugeling van het misbruik van sterke drank', zoals de Drankwet officieel heette, betekende dat een vergunningstelsel werd opgetuigd. Het gemeentebestuur mocht niet meer vergunningen verlenen dan het maximale aantal, dat was gerelateerd aan het aantal inwoners. De gemeenteraad kon daarnaast bepalen om voor bepaalde wijken, straten of buurten een beperkt aantal of helemaal geen vergunningen te laten verstrekken. Voor De Mortel gold dus het maximum van één, en die vergunning was al verleend aan de uitbater van het café op St.-Antoniusstraat 55 (het huidige café 't Anker).

Hendrikus van de Ven wist zich in zijn verzoek gesteund door zijn dorpsgenoten. Onder de brief die hij aan de gemeenteraad richtte, stonden de handtekeningen van maar liefst ruim 80 dorpsgenoten met typisch Mortelse namen als J. van den Berg, W. Broks, A. de Koning, L. de Louw en J.W. van Zeeland. In de brief bracht Hendrikus steekhoudende argumenten in; bijvoorbeeld het argument dat er maximaal 1 vergunning per 250 inwoners te vergeven was, terwijl het dorp al 560 inwoners had. Maar hij wees de gemeenteraad er ook op, dat 'zijne Moeder sedert jaren ongelukkig is, dat hij zelf zwak en niet tot zwaren arbeid in staat is en dat alzoo het verkrijgen deze vergun-

ning, waarop zij toch al jaren hebben gerekend, voor hen van groot belang zou zijn'. Het gewenste effect werd bereikt, de raad raakte overtuigd en Hendrikus kon sterke drank gaan verkopen.

Van De Mortel naar Gemert

Dat gebeurde dus in De Mortel. Heel precies was in de Drankwetvergunning vastgelegd dat deze gold voor 'de gelagkamer links van de hoofdingang van het perceel kadastraal bekend gemeente Gemert sectie E. no 1083, welke een oppervlakte heeft van 58.46 m²'. De originele vergunning is door de familie geschonken aan het Boerenbondsmuseum en hangt ingelijst aan de muur in café De Roskam aldaar.

Via kadastrale hulpkaarten is vast te stellen dat de beschrijving slaat op een gebouw dat op de hoek stond van de Kastanjelaan met de St.-Antoniusstraat. Dat gebouw is ergens tussen 1892 en 1938 vervangen door een gebouw waarvan de contouren ook nu nog herkenbaar zijn. Het betreft het huidige restaurant De Wilg. In 1928 werd dit gebouw in gebruik genomen als lagere school, later werd het een dorps huis. Van het pand dat er vóór 1928 stond is ook een foto voorhanden, uit de collectie van prentbriefkaarten van Berkers Verbunt uit het begin van de 20e eeuw. Dat is de lokaliteit geweest van Johannes en later Hendrikus van de Ven. Daar begon hij zijn handel in sterke drank.

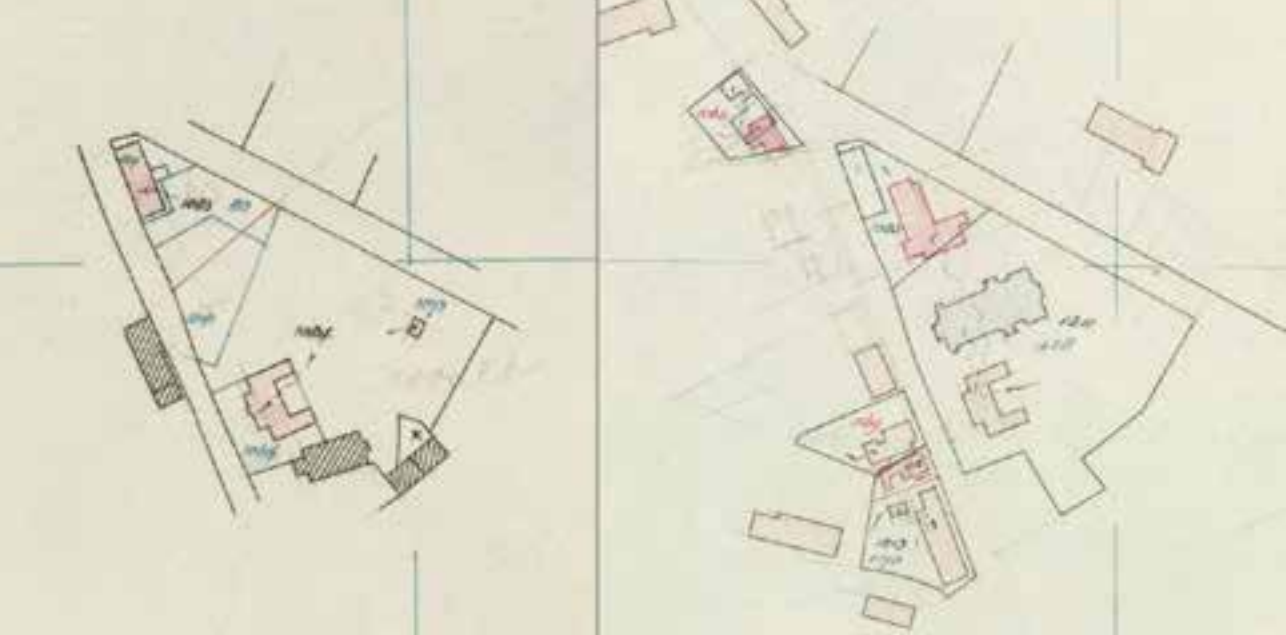
Maar goed, hij moest dus op een gegeven moment wel wijken voor de bouw van de nieuwe school. Daar is Hendrikus in ieder geval mee ak-

*De ingelijste Drankwetvergunning
(Boerenbondsmuseum Gemert).*

koord gegaan en hij vertrok naar Gemert. Op 19 maart 1929 werd vergunning verleend aan *Hends van de Ven voor het bouwen van een woonhuis met café op het perceel Gemert H. 1335 aan de Oudestraat*. Dat is nu Oudestraat 91-93. Hij nam zijn kostbare Drankwetvergunning uiteraard mee.

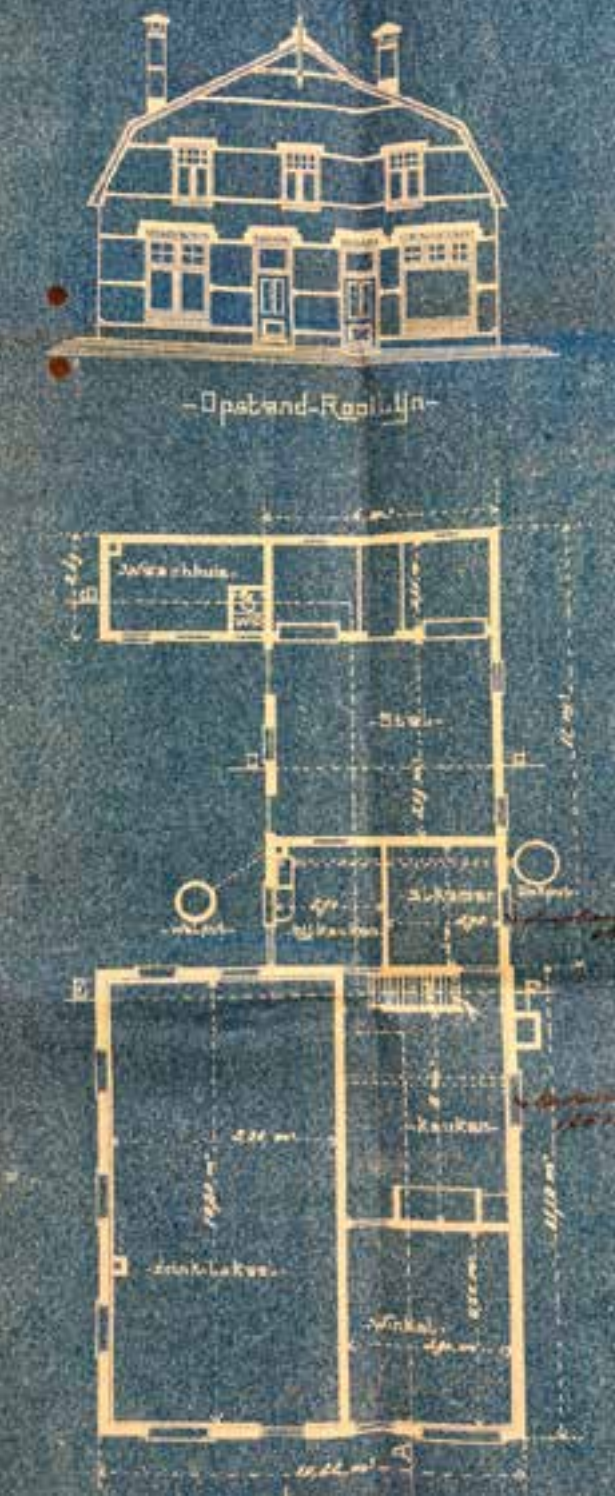
In de krant 'De Zuid-Willemsvaart'³ verscheen op 2 mei 1930 een advertentie waarin H. v.d. Ven vol trots aankondigde dat zijn nieuwe café 'Buitenlust' aan de Oudestraat zou worden geopend. Hij pakte een heel weekend uit, met op zaterdag een optreden van de Mortelse fanfare en op zon-

Kadastrale hulpkaarten van 1892 (links) en 1938.

Ansichtkaart van de St.-Antoniusstraat aan het begin van de twintigste eeuw. Links op de foto het pand van de familie Van de Ven. (collectie heemkundekring)

Blauwdruk bij de bouwvergunning van het café met woonhuis aan de Oudestraat.

dag een optreden van de Gemertse. Een betere manier om de verhuizing van het ene naar het andere dorp te markeren is niet te bedenken. De band met De Mortel is overigens altijd gebleven, want in de jaren dat er ook levensmiddelen werden verkocht en rondgebracht onder de Spar-formule, mocht de familie Van de Ven ook wekelijks verschillende adressen in De Mortel aandoen.

Aan de wandel

In 1950 was het tijd voor een generatiewisseling. Café, winkel en slijterij werden overgenomen door Johannes Josephus van de Ven, Jan. Volgens het register van de Kamer van Koophandel⁴ vestigde zich op 1 oktober van dat jaar op adres C151 café "Het Oude Vat". Eind november ging de Drankwetvergunning 'aan de wandel'. Omdat in die vergunning precies omschreven werd in welke ruimte sterke drank verkocht mocht worden, moest dit bij elke verandering of verbouwing ook op de vergunning worden gewijzigd. Voortaan gold de toestemming voor 'de meest westelijk gelegen localiteit van het perceel Oudestraat C 151'. Toegestane oppervlakte 17.50 m². En in maart 1953 vond weer een wijziging plaats. Nu gold de vergunning voor 'de lokaliteit gelegen links van de hoofdingang van het perceel Oudestraat C 151', oppervlakte 10.46 m².

1953 was een bewogen jaar voor Jan van de Ven. Hij was 24 jaar oud en besloot het café van de hand te doen. Het eerder vernoemde register van de Kamer van Koophandel vermeldt dat de zaak op 12 januari 1953 is opgeheven. Het café werd

*Advertentie in De Zuid-Willemsvaart van 2 mei 1930.
Foto van café Buitenlust. (archief familie Van de Ven)*

verbouwd tot woonhuis, de winkel bleef bestaan. De tekening bij de daarvoor verleende bouwvergunning laat zien dat een kleine ruimte links van de hoofdingang nog steeds als slijterij werd aangemerkt.⁵

Hoewel Jan van de Ven op zijn stek bleef om de winkel te runnen, ging de Drankwetvergunning voor de verkoop van sterke drank op een gegeven moment aan het zwerven. Dat is te zien aan de wijzigingen die op de originele vergunning zijn genoteerd. Achtereenvolgens werd door het college van B&W de vergunning van toepassing verklaard op:

- De meest westelijk gelegen lokaliteit van het perceel Oudestraat 93, met ingang van 16 januari 1957;
- De rechterevoorlokaliteit van het perceel Kruiseind 79, met ingang van 24 maart 1957;

- De meest zuidoostelijk gelegen lokaliteit van het perceel Molenstraat 14, vanaf 19 maart 1959;
- De zuidwestelijk gelegen lokaliteit van het perceel Grootmeesterstraat 8, vanaf 2 januari 1962;
- De voorlokaliteit van het pand Stereind 4, vanaf 2 december 1963.

Op 9 november 1964 werd de Drankwetvergunning overgeschreven op naam van Ardina Rijkers, echtgenote van wijlen (want in dat jaar overleden) Hendrikus van de Ven en dus Jans moeder. De volgende stap bestond eruit de vergunning terug te zetten op het oude nest. Wat daarbij mogelijk ook hielp was het feit, dat er in 1964 een nieuwe Drank- en Horecawet was vastgesteld. Het maximum op het aantal gelegenheden voor de drankverkoop werd afgeschaft.

Foto van de Spar-winkel aan de Oudestraat (jaartal onbekend).

Jan wilde de vergunning voor de handel in sterke drank weer op zijn eigen adres terugkrijgen en aldus geschiedde. Op 16 mei 1967 werd de vergunning opnieuw gewijzigd. Nu gold hij weer voor 'de lokaliteit, groot 20 m², gelegen rechtsachter het pand Oudestraat 91'. Er was inmiddels ook een bouwvergunning verleend voor de uitbreiding met een magazijn⁶, en de

drank werd nu verkocht in een kleine ruimte achter de Spar-winkel. Een nieuwe start.

Slijterij Het Oude Vat in een kleine ruimte achter de Spar-winkel. (archief familie Van de Ven)

Inrichting van de nieuwe zaak aan de St. Annastraat. (archief familie Van de Ven)

Zoon John hielp al volop mee in de winkel en na wat omzwervingen was het moment daar om de boel over te nemen. Dit gebeurde in 1982. John haalde de slijterij naar voren. De handel in sterke drank werd nu de hoofdzaak want met de verkoop van levensmiddelen had John niet zoveel op. Slijterij Het Oude Vat werd steeds meer een begrip en de grenzen van de locatie aan de Oudestraat kwamen in zicht.

Sint-Annastraat

De blik van John van de Ven en zijn vrouw Anita was op de toekomst gericht⁷. De locatie van

aannemersbedrijf Van de Ven (geen directe familie) aan de Sint-Annastraat in Gemert kwam in het vizier. Hier zou de drankenhandel kunnen doorgroeien en zouden John en Anita ook vooral hun klanten de beleving kunnen bieden die in hun ogen zo essentieel is voor het succes. Maar het was nou niet bepaald 'bon ton' om zo'n grote ruimte te betrekken. De slijterijen in Gemert, en dat waren er best wel wat, kenden een oppervlakte van 30 of 40 vierkante meter. Aan de Sint-Annastraat ging het om maar liefst 250 vierkante meter. En je moest toch ook nog steeds rekening houden met het aantal inwoners. Maar

Ontwerp voor het etiket van speciaalbier Zoete Moeder.

John en zijn vrouw Anita zagen de kansen en bovenal ook de economische ontwikkelingen in het slijterijwezen. Ze kochten het pand 'op de groei' en op 23 september 1992 werd de vergunning verleend om het pand om te bouwen tot drankenhandel.

Hier ontwikkelde de slijterij zich verder tot een toonaangevende drankspecialist. Het assortiment bestond en bestaat uit cocktails, speciale bieren, wijn, whisky en uiteraard ook nog het Nederlands gedestilleerd waar het ooit mee begon, zoals de jenevers. Maar de markt veranderde in al die jaren drastisch. Sowieso nam het aantal slijterijen enorm af. Dat zag John ook gebeuren als bestuurslid van de landelijke Slijtersunie. En waar Het Oude Vat in de beginjaren van één merk jenever nog 5000 liter verkocht, wordt tegenwoordig in totaal nog geen 500 liter verkocht, verdeeld over 50 merken. Beleving is meer en meer centraal komen staan, het gaat om dat specifieke cadeau of die ene bijzondere whisky. Het Oude Vat bracht ondertussen ook onder eigen naam dranken op de markt zoals de Peelwipper, Brabants Bont koffielikeur of de biertjes Heilige Losbol en Zoete Moeder. Partyverhuur werd aan het aanbod toegevoegd, al is dat inmiddels bewust afgeschaald naar een kleinschalige

tak. Ook het uitstapje naar uitbreiding met een vestiging in Asten ligt inmiddels in het verleden. Hieraan ontleende John van de Ven het inzicht dat het heel belangrijk is waar je geworteld bent. Er moet bezieling in de zaak zitten die de ondernemer overbrengt aan zijn of haar klanten. Er zat zeker wel potentie in de Astense zaak, maar besloten werd om dit toch af te stoten en alleen in Gemert verder te gaan.

Whisky

Na John was het in 2019 dochter Manouk die het familiebedrijf tot het hare maakte. Ze is inmiddels gediplomeerd liquorist en haar passie ligt bij whisky. Vraag haar om advies en ze begint te stralen. Er bestaan van die drank flessen van twintig tot een paar duizend euro, dus een goed advies is best belangrijk. Whisky is voor sommigen zelfs een belegging, maar daar wil Manouk van de Ven zich verre van houden. Daarom staan in de webwinkel die zij in coronatijd heeft opgezet ook geen prijzen vermeld. De mensen moeten maar naar de winkel komen om daar persoonlijk advies te krijgen. In de ruimte achter de balie heeft zij samples staan, er kan geproefd worden en van daaruit kan advies gegeven worden. Beleggers zijn dan al afgehaakt, de liefhebbers blijven over. Het proeven van de drank in de slijterij is overigens niet vanzelfsprekend. Dit was lange

tijd simpelweg verboden. Pas sinds 2013 is het toegestaan om in de zaak het goedje tot je te nemen, maar dan alleen als de klant erom vraagt. En het moet bij proeven blijven, niet drinken. Daarvoor zijn nog steeds andere gelegenheden (of de huiskamer) de aangewezen plekken. Het bood Het Oude Vat overigens wel de mogelijkheid om ook proeverijen in de zaak te organiseren. Wederom leggen de ondernemers dan de nadruk op beleving. Tijdens de whisky-proeverij, waar ruim 30 personen aan deel kunnen nemen, zitten de deelnemers tussen de flessen en dat verhoogt toch de feestvreugde, zo is de ervaring.

Honderd jaar?

Dit artikel begon met een verwijzing naar het jaartal 1922 op een reclamedoek. De zaak zou in 2022 dus honderd jaar hebben bestaan. Maar 1922 is het jaar dat Hendrikus van de Ven zijn verzoek deed om sterke drank te mogen verkopen in De Mortel. Hij kreeg die vergunning na de

nodige moeite pas in 1925. Het is niet uitgesloten dat hij tussen 1922 en 1925 zijn klanten in het Mortels café al stiekem voorzag van een neutje – dat is zelfs zeer waarschijnlijk – maar wanneer begin je te tellen? Misschien past het ook wel bij de aard van de zaak: met een borrel op is het niet altijd meer even helder wat zich wanneer precies afspeelde. Archiefonderzoek legt een stukje bloot, maar niet of en hoe de Mortelaren aan hun jenever konden komen. En hoe moeten we de periode duiden in de jaren '50 en '60 waarin de vergunning door Gemert zwierf? Laten we het erop houden dat de familie Van de Ven zo ongeveer een eeuw geleden de verkoop van sterke drank op zich nam en daar tot op heden nog steeds en met veel plezier en beleving mee bezig is. Of het reden is voor Manouk van de Ven om toch nog een feestje van dat jubileum te maken is aan haar. Op zijn minst zal ze ongetwijfeld een fles goede whisky openmaken en proosten op haar voorgangers Hendrikus, Jan en John.

Noten:

1. Notulen gemeenteraad Gemert, 27-02-1925 en 30-04-1925.
2. De informatie over de Drankwet is ontleend aan een aantal bronnen, zoals: Geschiedenis van de drankwetgeving, Tijdschrift voor de sociale sector, januari 1987, nummer 1, de website van de Slijtersunie (slijtersunie.nl) en het artikel De geschiedenis van de Alcoholwet op trimbos.nl.
3. De Zuid-Willemsvaart, editie 2 mei 1930, via delpher.nl.
4. Handelsregister van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Eindhoven, dossiernummer 15792.
5. Bouwvergunning voor het verbouwen van een café tot woonhuis, d.d. 23 januari 1953.
6. Bouwvergunning voor het bouwen van een magazijn en het voor een gedeelte veranderen van de woning Oudestraat 91, d.d. 9 mei 1966.
7. Het gedeelte over de drankenhandel in de moderne tijd is ontleend aan een gesprek met John en Manouk van de Ven op 8 oktober 2024.

Van Gemert: de ultieme herkomst (L'Ultima Herencia)?

In het artikel van Hans Pennings 'Van Gemert tot Wangüemert' deel I (Gemerts Heem 2015/3) wordt beschreven dat ene Diederik van Gemert in 1480 terecht kwam in Maastricht. Mogelijk na eerst als drossaard gevestigd te zijn geweest in Maaseik. Deze Diederik, van wie overigens ondanks zijn voornaam de afstamming van de adellijke Van Gemerts niet vaststaat, huwde met regionale elite in de omgeving van Maastricht. In dit artikel wordt beschreven hoe het deze tak verder verging.

Diederik van Gemert huwde in 1482 Catharina van Oirsbeek, dochter van Pauwels (Paul) van Oirsbeek en Elisabeth van Vleek; deze Pauwels was welgesteld en bezat vele adellijke connec-

ties¹. Diederik en Catharina kregen 4 kinderen, Anne, Rycalt, Catharine en Paul I. Diederik was enige jaren schout van de schepenvank, de heerlijkheid en het gericht Pietersheim. Toentertijd was Ricald IV van Merode (1460-1523) heer van Pietersheim. Mogelijk was zijn zoon Rycalt naar hem vernoemd, net als Paul vernoemd was naar zijn schoonvader Pauwels¹.

Deze laatste zoon, Paul I van Gemert, vestigde zich in de eerste helft van 16e eeuw in Antwerpen en huwde Anne Geertsen. Zij kregen 4 dochters en 3 zonen onder wie Paul II. Paul I was hoogstwaarschijnlijk koopman, geholpen door zijn uitgebreide internationale netwerk vanuit Maastricht.

Net als zijn vader Paul I was Paul II koopman. Hij huwde Anne van Dale, dochter van Chevalier Paul van Dale, heer van Berlaer, ten tijde van het

Nazaten van de familie trokken via Maastricht naar Antwerpen en vandaaruit naar Spanje.

L'ÚLTIMA HERÈNCIA

Anàlisi etimològic, genealògic i contextual del cognom Wangüemert des del segle XII fins a l'actualitat

van Gemert

Carlo Infurna Wangüemert

Tutores: Mª Gràcia Regàs i Anna Buxeda

Institut Montsoriu

2014-2015

(titelblad afstudeerproject Carlo I. Wangüemert, 2015)

Titelblad van het afstudeerproject Carlo I. Wangüemert uit 2015, waarin hij zijn stamboom heeft uitgezocht.

huwelijk van zijn dochter reeds behorend tot de stand van de rijke kooplieden in Antwerpen. Deze stad was destijds al de belangrijkste handelsmetropool en vooral 'geld'-stad van het hertogdom Brabant.

Suikerrietplantage

Deze heer van Berlaer, Paul van Dale, bezat in deze stad zeer omvangrijke onroerende goederen. In 1562 kocht Paul van Dale voor 48.000 Florij-

De 'Curso De Economia Politica' van Don Benigno Carballo Wangüemert is een handboek van de economische politiek voor de Spaanstalige landen.

nen een suikerrietplantage van ca 200 hectare op Las Palmas, een eiland voor de Noord-Afrikaanse kust. Alsof hij voorzag zijn rijkdom in veiligheid te moeten brengen, gezien de in 1566 met de beeldenstorm in Antwerpen losbrekende godsdienststoebelen. Deze troebelen kwamen zowaar niet uit de lucht vallen en werden direct veroorzaakt door de gewijzigde economische en sociale onrust in het gebied rond leper. Kooplieden, en dan vooral de internationale kooplieden, waren

Benigno Carballo Wangüemert.

immers door hun handelscontacten uitstekend op de hoogte van wat er leefde en waar welke gevaren vandaan kwamen. Na de geruchtmakende beeldenstorm in 1566 in Antwerpen kwam er een nog hardhandiger reactie van de Spaanse koning Filips II in deze stad; er vielen vele doden door de losgeslagen Spaanse troepen.

Roerige tijden

Hoe verging het de Van Gemerts uit Antwerpen

in die roerige tijden? Na overlijden van zijn schoonvader Paul van Dale verhuisde Paul II begin 17e eeuw met zijn vrouw en 4 kinderen, onder wie Paul III, naar Las Palmas op de Canarische eilanden. Het bezit daar was er immers al. Paul III heette daar voortaan Caballero Wangüemert (ridder Van Gemert). Zijn nazaten werden via Benigno (kind) Carballo Wangüemert uiteindelijk Infurna Wangüemert en Carballo Wangüemert genoemd.

Stamboom

Carlo Infurna Wangüemert heeft in 2015 zijn stamboom diepgaand uitgezocht, mede geholpen door de diverse publicaties in Gemerts Heem en de bereidwillige ondersteuning van Hans Pennings van het archief².

Dat de Wangüemert'en in Spanje niet zomaar een familie vormden, blijkt onder andere uit het door een van hun nazaten geschreven handboek van de economische politiek voor de Spaanstalige landen, 'Curso De Economia Politica' (Madrid, 1855) van Don Benigno Carballo Wangüemert (1826-1864)³.

Dit handboek, waarvan in 1856 deel II verscheen, werd gebruikt op de economische hogeschool van Madrid.

Uitgevers

Het is overigens opvallend hoeveel uitgevers je tegenkomt met de naam Van Gemert. Behalve dat een tak in Spanje boeken is gaan uitgeven (Imprenta Wangüemert, Tenerife 1931) en gaan schrijven en vertalen uit het Argentijns (Maria Caballero Wangüemert, Universiteit Alicante en Navarra, begin 20e eeuw), is er nog de dichter/filosoof Luis Felipe Gomez Wangüemert⁴. In

mert en partner) te Alkmaar/ Bergen. Deze laatste heeft de Van Gemert-tak in Megen in kaart gebracht en uitgegeven, beginnend bij ene Andries van Gemert, geboren 1640, die naar Megen verhuisde⁶.

Torrentinus

Uit het verre verleden kennen we natuurlijk Laurentius 'van den Bleeck' uit Gemert, bekend als uitgever Laurentius Torrentinus (ca 1498-1563), drukker van

Noord-Brabant heeft bestaan uitgeverij Wed. J. van Gemert & Zn te Tilburg⁵. Deze Tilburgse tak stamt aantoonbaar af van Johannes Balthazar van Gemert, zoon van Lancelot van Gemert (ca 1697-1789), zilversmid in 's-Hertogenbosch. Hiernaast is bekend Uitgeverij GESTO (Van Ge-

de Hertog van Florence Cosimo de Medici, en naamgever van het boekenfonds van onze heemkundekring. Zijn compagnon in Italië, Arndt van Eyndhouts alias Arlenius, was afkomstig uit Aarle en zoon van Sophia van Bruheze en kleinzoon van Sophia van Gemert.

Bronnen:

1. Van Gemert tot Wangüemert, Hans Pennings, Gemerts Heem 2015/3.
2. Ultima Herencia, Carlo Infurna Wangüemert, Institut Montsoriu, 2015, blz 35.
3. Curso de Economia Politica, Don Begnino Carballo Wangüemert, Madrid 1855.
4. Internet waaronder antiquariatenplatforms zoals Abebooks.com.
5. De Tilburgse boekverkopers, drukkers en uitgevers Van Gemert, 1805-1844, Ronald Peeters. Erfgoedvereniging Heemschut, december 2011.
6. Van Gemert 1640-1955, Uitgeverij GestO Alkmaar, 1955.

De geschiedenis herhaalt zich

Maarten Schenk van Nydeggen was een veldheer die in het begin van de Tachtigjarige Oorlog in Staatse dienst vocht. Maar toen het Staatse leger in 1578 in de Slag bij Gembloers door de Spaanse troepen werd verslagen, liep hij over naar het andere kamp. In 1582 werd hij gevangengenomen door het leger van de Staten-Generaal der Nederlanden en drie jaar later vocht hij weer voor de Staatse troepen. In zijn 'vrije tijd' ging Maarten Schenk met een bende rovers op strooptocht door Brabant en hoewel de soevereine heerlijkheid Gemert in de Tachtigjarige Oorlog buiten het strijdgewoel bleef, deed hij in 1588 Gemert aan. Zijn plundersaars maakten een gat in de muur van de kerk Sint-Jansonthoofding en gingen er met de kerkschatten vandoor.

Er wordt gezegd dat de geschiedenis zich herhaalt, al is het nooit op precies dezelfde manier. Nu zit er een gat in de muur van de voormalige Gerardus Majellakerk. Het waren geen rovers dit keer, maar slopers die in opdracht van woningbouwstichting Goed Wonen begonnen met de verbouwing van het kerkgebouw. En er is nog een verschil: de kerkschatten waren al weg.

Graf van het echtpaar Sutorius-Schouten

In Gemert-Bakel zijn oude grafmonumenten te vinden die de hedendaagse voorbijganger niet veel meer zeggen. Dit vormt de aanleiding om in de archieven op zoek te gaan naar die vroegere levens en tegelijkertijd de graven te beschrijven. Op het oude kerkhof van de kerk van Sint-Jans Onthoofding in Gemert is het graf te vinden van Petrus Antonius Sutorius (1804-1886) en zijn vrouw Maria Elisabeth Leonora Schouten (1813-1887).

Vooraan op het kerkhof ligt, rechts van het pad, het graf van Petrus Antonius Sutorius en zijn

tweede echtgenote Maria Elisabeth Leonora Schouten. Het graf is van oorsprong uitgevoerd in een lichtgrijze steen, maar door verwerking en korstmossen heeft het inmiddels gemêleerde licht- en donkergrijze tinten. Het sobere graf bestaat uit een tombe, met een schuin aflopende deksteen geplaatst op een roef. Het opschrift op de deksteen is nog goed leesbaar. Behalve een kader om de tekst en in de vier hoeken van de deksteen een acanthusblad, heeft het graf weinig versiering. Het opschrift luidt: *“Bidt voor de ziel van zaliger den heer Petrus Antonius Sutorius geb. te Helmond 9 oct. 1804 overl. te Gemert 17 maart 1886 en van deszelfs echtgenoot mevrouw Maria Elisabeth Schouten geb. te 's Bosch 8 dec. 1813 overl. te Gemert*

Het graf van P.A. Sutorius en M.E.L. Schouten. (Foto Cas Jamin)

4 oct. 1887 R.I.P." Op het bovenste deel van de deksteen is in het midden een half rechtopstaand Latijns kruis aangebracht in dezelfde steensoort als de rest van het graf. In het kruis is een kader aangebracht en in het snijpunt van het kruis staat het Christusmonogram J.H.S.

Jeugd

Petrus Sutorius wordt in Helmond geboren in 1804, als zoon van Johannes Wilhelmus 'Jan-Willem' Sutorius (1772-1834) en Maria Christina Prinzen (1780-1853)¹. Zijn moeder is een zus van Johannes Theodorus Prinzen, de latere textielfabrikateur en stamvader van de Gemertse tak van de familie Prinzen². De ouders van Petrus zijn geboren en opgegroeid in het Pruisische Noordrijn-Westfalen. Daar zijn ze rond 1799 getrouwd in Glehn, waar in 1800 hun eerste kind, Maria Catharina, wordt geboren. In oktober 1802 vestigen ze zich in Helmond. Vader Jan-Willem begint daar voor zichzelf als blauwdrukker en textielverver³.

In januari 1803 wordt in Helmond hun zontje Johannes Peter geboren; hij overlijdt na een half jaar en wordt in Helmond begraven. Op 9 oktober 1804 wordt Petrus Sutorius in dit gezin in Helmond geboren, als oudste jongen en de eerste zoon in een rij van vier. Na hem worden geboren: Paulus (1807), Willem (1809) en Johan (1812). Als zevende en laatste kind wordt in 1814 weer een dochtertje geboren, Anna Christina Francisca. Zij wordt slechts 3 jaar oud en Petrus is 12 jaar als zijn kleine zusje overlijdt.

Werk en jong gezin

Al op jonge leeftijd is Petrus als oudste zoon

werkzaam in de katoendrukkerij van zijn vader, gelegen aan De Wiel in Helmond⁴. In 1828 wordt die uitgebreid met een blauwververij en bij het herenhuis aan de Binderstraat wordt een goed-gevulde winkel in textielproducten gestart. Daar verkoopt Petrus onder andere handschoenen, sjaals, dekens en bijna vergeten kledingstukken zoals de borstrok en de slaapmuts. In de periode 1826-1832 begint hij een katoenspinnerij op een perceel in Helmond dat zijn vader in 1826 voor hem aankoopt.

Als jongeman verblijft Petrus ook een tijd als koopman in Liedberg in Noordrijn-Westfalen, de plaats waar zijn moeder oorspronkelijk vandaan komt. Hij leert Catharina Theresia Kohlweck (*1810) kennen, met wie hij op 1 december 1832 trouwt in Düsseldorf. Hij is bij het huwelijk 28 jaar oud en zijn bruid 22 jaar. Op 12 juli 1833 laten Petrus en Catharina hun huwelijk inschrijven bij de gemeente Helmond, waar zij intussen zijn gaan wonen⁵. Zij leggen daarvoor bewijsstukken van het huwelijk in Düsseldorf voor. Op 8 november 1833 wordt hun eerste kind geboren in Helmond. Het is hun zoon Eduard (Johannes Wilhelmus Eduardus) Sutorius. Bij de aangifte van zijn geboorte wordt opgetekend dat Petrus fabrikant is.

Als Jan-Willem Sutorius, de vader van Petrus, op 14 januari 1834 op 61-jarige leeftijd overlijdt, neemt Petrus, die al zijn eigen zaken heeft opgebouwd, nu ook als oudste zoon de katoendrukkerij van zijn vader over. Op 7 februari 1835 wordt het tweede kind van Petrus en Catharina in Helmond geboren. Het is weer een zoon, die de naam Willem (Wilhelmus Hubertus Alexius) Su-

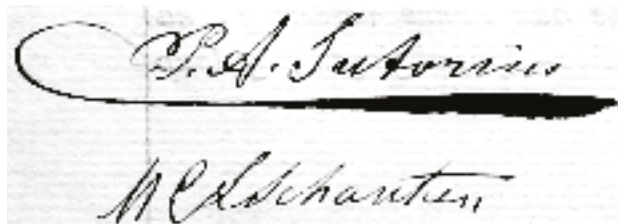
torius krijgt. Het geluk van het jonge gezin wordt wreed verstoord. Op 28 oktober 1835 sterft eerst het jongste zoontje Willem op de leeftijd van 8 maanden en één uur later overlijdt ook zijn moeder Catharina Theresia Sutorius-Kohlweck op 25-jarige leeftijd.

Weduwnaar en tweede huwelijk

Petrus blijft als 31-jarige weduwnaar achter met zijn oudste zoontje Eduard, dat dan nog geen 2 jaar oud is. Een jaar later, op 25 oktober 1836, hertrouwt hij in Den Bosch. Zijn tweede echtgenote is Maria Elisabeth Leonora Schouten (* 1813)⁶. Bij dit huwelijk is hij 32 en zij 22 jaar oud. Ze krijgen zes kinderen, die allemaal in Helmond geboren worden. Daarvan sterven er drie al vrij kort na de geboorte. Het gaat om hun eerste twee kinderen Johannes Wilhelmus Philippus (* 1838) en Wilhelmus Philippus (* 1839) en hun laatstgeboren kind Petrus Wilhelmus Jacobus Cornelis (* 1844). Daartussen worden achtereenvolgens geboren: Henricus ('Henry') Willebrordus Cornelis (* 1840), Philippus ('Philip') Jacobus Leonardus Cornelis (* 1841) en Helena Philippina Paulina Cornelia (* 1843). Uiteindelijk ziet Petrus vier van zijn kinderen opgroeien en uitvliegen. Eén zoon uit zijn eerste huwelijk en twee zonen en een dochter uit zijn tweede huwelijk.

Aan de basis van het latere Vlisco

In 1838 krijgt Petrus te maken met een faillissement⁷. Na verkoop van zijn inboedel, waaronder de waardevolle manufacturen uit zijn winkel, weet hij zijn woning en bedrijfsruimten te behouden. In 1840 verkoopt hij zijn katoenspinnerij aan de Helmondse fabrikant Albertus Bots. In december

The image shows two handwritten signatures in dark ink on a light-colored paper. The top signature is 'P. A. Sutorius' written in a cursive, flowing script. Below it is a signature that appears to be 'M. E. Schouten', also in a cursive style. The signatures are positioned above a horizontal line.

De handtekeningen van het echtpaar Sutorius-Schouten. Bron: BHIC, BS Huw. Den Bosch 1836, arch. 50, inv. 3939, akte 163.

1843 sluit Petrus een associatie met de welgestelde Amsterdamse koopman en katoenbleker Pieter Fentener van Vlissingen⁸.

In 1844 brengt Petrus zijn katoendrukkerij en blauwververij ook onder in deze gedeelde vennootschap. In december van dat jaar komt zijn medevenoot Pieter Fentener van Vlissingen te overlijden, waarna Petrus zakendoet met diens weduwe en erfgename. In 1846 trekt Petrus zich terug uit de dan verliesgevende vennootschap met de weduwe Van Vlissingen. Haar twintigjarige zoon Pieter Fentener van Vlissingen jr. krijgt op 15 augustus 1846 de leiding over het bedrijf dat 'P. Fentener van Vlissingen & Co' gaat heten. De katoendrukkerij en blauwververij van Petrus Sutorius komen daarmee definitief in handen van de familie Van Vlissingen.

In het oprichtingsjaar heeft 'P. Fentener van Vlissingen & Co' direct de primeur met de ingebruikname van de allereerste stoomketel in de Helmondse textielindustrie, eentje van 8 pk⁹. In 1970 zal de naam van dit bedrijf veranderen in het internationaal bekend geworden 'Vlisco'.

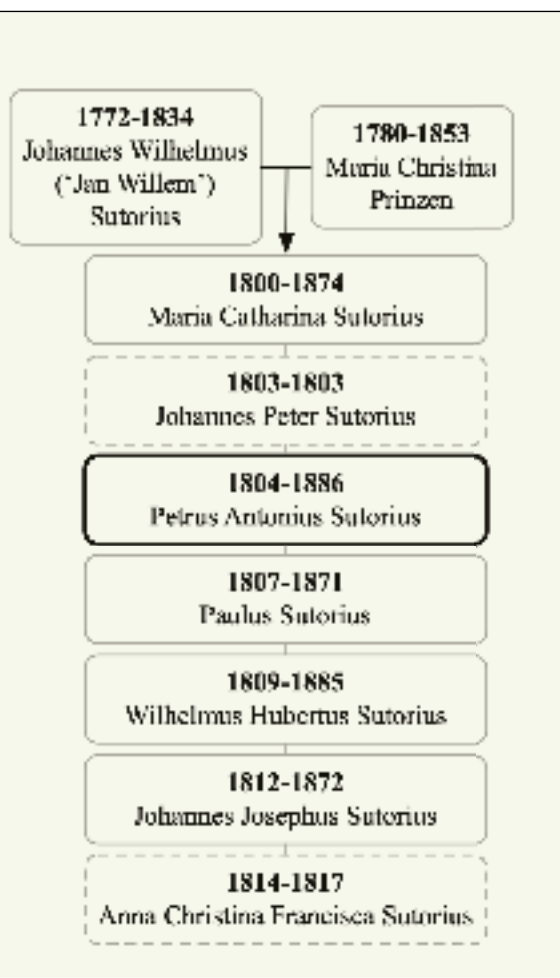
Leven en werk in Weesp

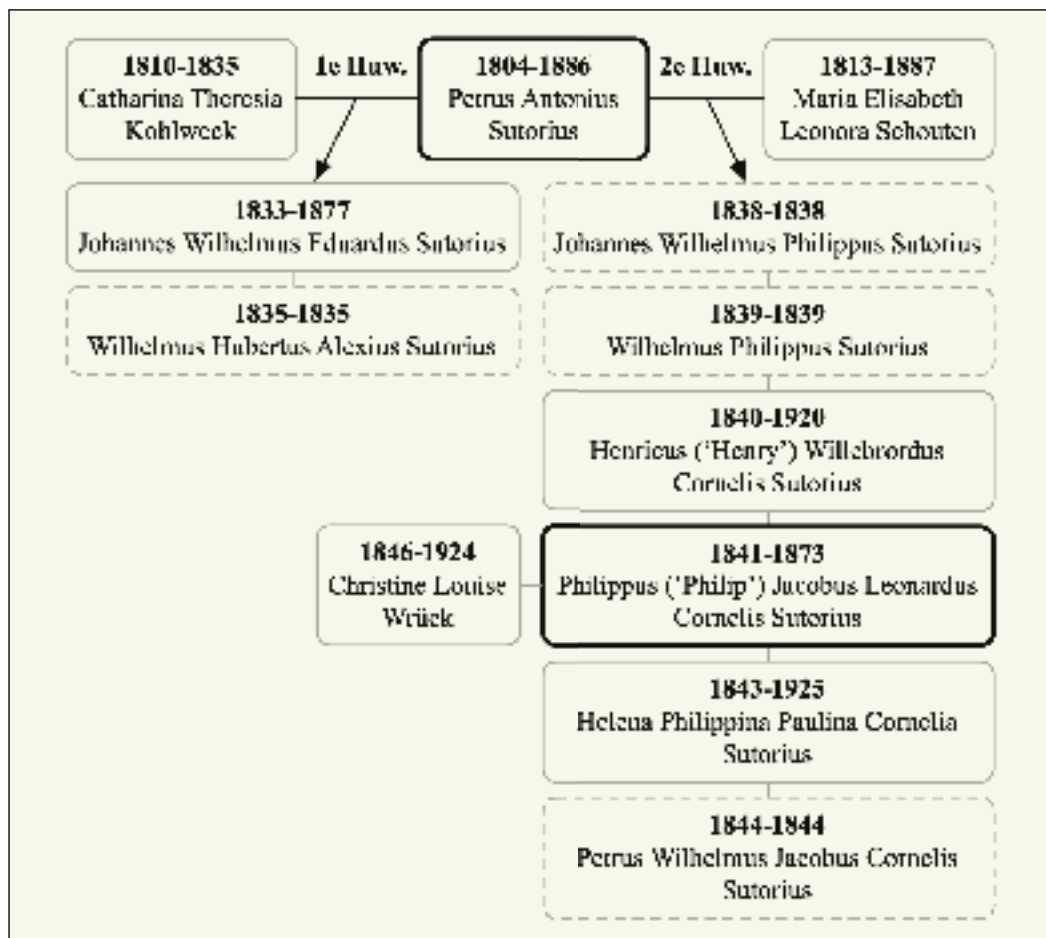
Nadat hij zijn zaken in Helmond van de hand

heeft gedaan aan de familie Fentener van Vlissingen, vertrekt Petrus in september 1846 met zijn gezin en moeder naar Weesp, waar ze gaan wonen aan een gracht genaamd het Vosje¹⁰. In oktober 1846 start hij in Weesp met compagnon Theodorus Hasselenberg een textielververij en -drukkerij, 'Sutorius & Hasselenberg'. Als in mei 1847 Hasselenberg zich in goed overleg terug-

trekt uit zijn vennootschap met Sutorius, gaat de firma 'Sutorius en Co' heten¹¹. Op 6 januari 1853 komt Petrus' moeder Maria Christina Prinzen in Weesp te overlijden op de leeftijd van 74 jaar¹². Ondertussen begint de toenemende mechanisatie van de textielindustrie in binnen- en buitenland een bedreiging te vormen voor kleine textielfirma's met een gebrek aan investeringskapitaal. In die situatie vraagt Petrus in 1854 de naamloos vennootschap aan, om zo het aantrekken van kapitaal te vereenvoudigen¹³. Op 25 september 1854 wordt zijn Weespse textielververij en -drukkerij opgenomen in een nieuwe N.V. aldaar, de 'Maatschappij tot het vervaardigen van Oost-Indische Batik'¹⁴. Zijn jongere broer Johannes Josephus, commissionair (= handelsagent, tussenhandelaar) in textiel te Düsseldorf, is ook deelhebber. Petrus brengt zijn woning met nabijgelegen bedrijfsruimten onder in de N.V. De bedrijfsruimten omvatten een laboratorium, roodververij, indigo-maalderij, koude en warme blauwkuipververij, kalenderij, perserij, spoelvloten, ruwerij, plaatsnijderij, en timmerwerkplaats. Helaas wordt de N.V. geen succes, waardoor de aandeelhouders en directeur Petrus Sutorius rond de jaarwisseling van 1858/1859 veel geld verliezen. Petrus en zijn gezin verhuizen naar Aalst bij Eindhoven. Vanuit Aalst verdedigt Petrus zich via een ingezonden stuk in de krant tegen aantijgingen dat hij en een compagnon er met het geld vandoor zouden zijn gegaan.

Na het debacle met de Weespse N.V. vertrekt Peter Anton in 1858 met zijn gezin naar Aalst (bij Eindhoven). Opvallend is dat zij na de mislukking van de N.V. in Weesp vaker van woonplaats wis-

selen en dat Petrus, een zakenman in hart en nieren, daarna niet meer als bedrijfsleider optreedt, maar werkt als commissionair. Op 10 juli 1862 wordt Peter Anton (57) met zijn vrouw Maria Elisabeth (48) ingeschreven in Rotterdam¹⁵. Als vorige woonplaats wordt 's-Hertogenbosch genoemd. De kinderen zijn intussen uitgevlogen en verblijven soms voor even op het ouderlijk nest. Zo verblijft hun zoon Henry (26) vanaf 3 maart 1867 een tijd bij hen. Hij is inmiddels wijnhande-

laar en zijn vader Peter Anton is commissionair in wijnen.

Uitvliegende kinderen

Op 23 februari 1856 verleent de Hooge Raad der Nederlanden aan Johannes Wilhelmus Eduardus 'Eduard' Sutorius (22) te Weesp, de oudste zoon van Petrus uit zijn eerste huwelijk, *Venia Aetatis* of Brieven van Meerderjarigverklaring¹⁶. Deze geven hem alle rechten die bij de wet aan

meerderjarigen zijn toegekend. Een jaar later trouwt Eduard Sutorius (23) met Aimee Marie Colette Brackelaire in het Vlaamse Ronse. Zij is op 14 maart 1842 geboren in het Vlaamse Zomergem en bij hun huwelijk nog maar 15 jaar. Eduard is in Ronse commissionair. Mogelijk in textiel, aangezien Ronse dan een belangrijke textielstad is. Eduard zal voorgoed in Ronse blijven wonen. Zoon Philip (24) trouwt op 28 juli 1866 te Batavia (Nederlands-Indië) met Louise (Christine Louise) Wrück (19). Ze krijgen drie dochters, waarvan het jongste binnen enkele maanden na de geboorte overlijdt. Philip is koopman te Batavia.

Zoon Henry (26) trouwt op 2 mei 1867 te Amsterdam met Eugenie (Joséphine Ernestine Eugenie) Basquin. Zij is een dochter van een uit Frankrijk afkomstige koopman en zijn Amsterdamse vrouw van Franse afkomst. Ze krijgen acht kinderen. Henry is koopman in Rotterdam.

Op 3 februari 1870 trouwt in Lisse 26-jarige dochter Helena (Helena Philippina Paulina Cornelia) met Gerardus Egidius Franciscus van der Schriek (28) wonend te Amsterdam. Ze krijgen 7 kinderen.

Goede zaken en een verlies

Op 1 april 1869 gaan zonen Henry en Philip Sutorius samen een vennootschap aan, handelend

te Rotterdam onder de firma 'Gebr. Sutorius en Co'¹⁷. Tegelijkertijd gaan zij een samenwerking aan met Adolph Frederic Schrewelius, een koopman in Batavia. Dit in het kader van export en commissiehandel op en in Oost-Indië. De firma Gebr. Sutorius en Co adverteert met regelmaat in kranten die in Oost-Indië verschijnen om reclame te maken voor producten die zij importeert¹⁸. Henry woont als koopman met zijn gezin in Rotterdam. Philip woont met zijn gezin in Batavia als koopman.

De zaken gaan goed. Op 12 mei 1869 verlaten Petrus en zijn vrouw Rotterdam. Het Zuid-Hollandse Lisse is hun nieuwe bestemming. Op 25 mei 1872 wordt Petrus (67) 'zonder beroep' met zijn vrouw Maria Elisabeth (58) ingeschreven in Gemert. Daar gaan zij wonen in de Nieuwstraat, in de buurt van apotheek 't Hert, waar zij de laatste veertien jaren van hun leven samen doorbrengen¹⁹.

Op 29 juli 1873 sterft hun zoon Philip op 31-jarige leeftijd in Marseille (Frankrijk). Zijn vader laat zijn stoffelijk overschot overbrengen naar Gemert, waar hij op 4 augustus wordt begraven op het kerkhof bij de Sint-Jan. Meer over deze zoon in een volgend nummer van Gemerts Heem.

Overlijdens

Drie en een half jaar na de dood van zoon Philip, krijgen Petrus en zijn vrouw

Maria Elisabeth opnieuw te maken met de dood van een kind. Op 20 mei 1877 overlijdt Eduard in het Vlaamse Ronse op de leeftijd van 43 jaar. Waarschijnlijk is zijn huwelijk kinderloos gebleven. Zijn weduwe Aimee Marie Colette Brackelaire hertrouwt ruim een jaar later te Ronse met Charles Louis Willems.

Op 81-jarige leeftijd overlijdt Petrus Sutorius op 17 maart 1886 te Gemert. Van zijn overlijden wordt aangifte gedaan door twee burens, waaronder apotheker T.G.H. van der Willigen. Een jaar later, op 4 oktober 1887, sterft ook zijn weduwe Maria Elisabeth Sutorius-Schouten in Gemert op de leeftijd van 73.

Noten:

1. RHCE via BHIC, RK doopboek 1780-1811 Helmond (P.A. Sutorius), arch. 8055, inv. 5.
2. Zie eerdere afleveringen over de textielfamilie Prinzen uit *Gemerts Heem* 2020(4), 2021(1), 2021(3) en 2022(1).
3. W. A. J. M. Harkx, 'De Helmondse textielnijverheid in de loop der eeuwen', Stichting Zuidelijk Historisch Contact, Tilburg (1967), pdf via boeken.stichtingzhc.nl, p. 67, 105, 106, 113 (tabel) en 114; G. van Hooff, 'De familie Sutorius in Helmond', *Helmonds Heem*, 1981(4), pdf via www.heemkundekringhelmont.nl.
4. Harkx, a.w. pp. 109-111; G. van Hooff, a.w., 1981; KB via Delpher, Adv. in *Oprechte Haarlemsche Courant* d.d. 26-5-1829, p. 7.
5. RHCE, BS Huw. Helmond 1833, arch. 12100, inv. 5061, akte 24, scan p. 146; BHIC, BS Geb. Helmond 1833 (J.W.E. Sutorius), arch. 50, inv. 3529, akte 143; BHIC, BS Overl. Helmond 1835, arch. 50, inv. 3625, akten 56 (C.T. Kohlweck) en 57 (W.H.A. Sutorius).
6. BHIC, BS Huw. 's-Hertogenbosch 1836, arch. 50, inv. 3939, akte 163.
7. G. van Hooff, a.w. p. 140 en 142.
8. KB via Delpher, *Nederlandsche Staatscourant* d.d. 1-4-1844 en 17-8-1846; Circulaire honderdjarig jubileum oprichting 'P. F. van Vlissingen & Cie' d.d. 15-8-1946, Heemkamer Gemert, map 12 uit doos 9; Harkx, a.w. pp. 148-149; G. van Hooff, a.w. p. 141; Wikipedia-lemmata 'Vlisco' (v. 3-1-2025) en 'Paulus Sutorius & Co' (v. 16-6-2023); inbrabantstaatenhuis.nl/verhalen/vlisco (v. 9-4-2020); www.monumenten.nl/monument/513003 (v. 21-4-2020).
9. Harkx, a.w. p. 161 en 298.
10. KB via Delpher, *Nederlandsche Staatscourant* dd. 21-2-1855 p. 2; G. van Hooff, a.w.
11. KB via Delpher, *Nederlandsche Staatscourant* en *Algemeen Handelsblad*, beiden d.d. 22-6-1847.
12. KB via Delpher, familiebericht in *De Tijd* d.d. 11-1-1853.
13. G. van Hooff, a.w. p. 141 en 147 (noot 15); Harkx, a.w. p. 149.
14. KB via Delpher: *Nederlandsche Staatscourant* d.d. 21-2-1855; *De Tijd* d.d. 30-6-1855, p. 2, sec. Per Telegraaf; *Algemeen Handelsblad* d.d. 18-1-1859 p. 4 en 2-2-1859 p. 3; G. van Hooff, a.w.
15. Stadsarchief Rotterdam, Bev.reg. Rotterdam 1862, arch. 494-03, inv. 225, blad 3157, scan p. 153.
16. KB via Delpher, *Nederlandsche Staatscourant* d.d. 5-3-1856, p. 4, sec. Gerechtelijke Aankondigingen.
17. KB via Delpher (3x): *Nieuwe Rotterdamsche Courant* d.d. 3-8-1869; *Nederlandsche Staatscourant* d.d. 4-8-1869; *Javasche Courant*, 9-11-1869.
18. KB via Delpher, *Het nieuws van den dag voor Nederlandsch-Indië* d.d. 30-8-1913 & 14-2-1914 & 7-3-1914 & 28-3-1914.
19. GA Gemert-Bakel, Bev.reg. Gemert 1861-1879 folio 1055 en 1880-1900 folio 911 [In 1880 heeft apotheker 't Hert huisnummer B316 en woont wed. P.A. Sutorius op B310]; BHIC, BS Overl. Gemert 17-3-1886 (P.A. Sutorius), arch. 50, inv. 2927, akte 32 [Aangifte door de naburen T.G.H van der Willigen (apotheker 't Hert) en dhr. Albers (boterfabrikant)].

De oudere Latijnse School Trots van Gemert Vorstendom (deel 2)

In een vorig nummer van Gemerts Heem¹ werd ingezoomd op een afbeelding van de toen nog omgrachte Latijnse School van omstreeks 1820. In dit vervolg zoomen we in op een afbeelding uit 1730 en ook daarop prijkt 'onze' Latijnse School als een heel bijzonder monument.

De maker van deze prent is Andries Schoemaker (1660-1735), een doopsgezinde textielkoopman

uit Amsterdam.² Op de prent heeft hij het kasteel van Gemert weggelaten om kennelijk beter te

Onder deze prent van Andries Schoemaker staat: Lat. School: 't Patershuijs. De Roomsche Kerk en gereformeerde kerk tot Gemert 1730

kunnen focussen op een heel andere gegevenheid van Gemert. Het lijkt erop dat hij een grote Roomse kerk naast een kleine Gereformeerde kerk heeft willen vastleggen. Dat is in de Nederlanden van 1730 bepaald niet normaal. Roomse kerken worden dan slechts gedoopt als schuurkerken. En hier in het Vrije Gemert treft hij voor zijn gevoel het omgekeerde. Sedert het in 1662 met de Staten-Generaal in Den Haag afgesloten Soevereiniteitsakkoord heeft Gemert iets unieks binnen de grenzen van wat we nu kennen als 'Nederland', en dat is: Vrijheid van godsdienst! In het genoemde 'akkoord' tussen Gemert en Den Haag wordt bovendien nog iets heel bijzonders geaccordeerd. Dat betreft de benoeming en aanstelling van de dominee door de op het Gemerts kasteel residerende katholieke commandeur van Gemert. Dat is bijna niet te geloven. Maar wel waar. En het is bovendien de belangrijkste man in Den Haag, te weten raadpensionaris Johan de Witt, die onder de daarover opgemaakte oorkonde zijn handtekening zet, naast die van Ambrosius Virmundt, commandeur van Gemert. In een clause wordt wel opgenomen dat Den Haag telkens zijn goedkeuring zal moeten hechten aan een nieuw benoemde dominee. Maar wij in Gemert weten dan dat Den Haag tot in de Franse Tijd, wat betreft genoemde benoeming, aanstelling etc. altijd alles zal goedkeuren. De koopman/schilder Schoemaker heeft van dit alles vermoedelijk niet eens weet gehad. Hij had al genoeg om in Gemert zich over te verbazen...

Terug naar de twee kerken in het Gemert van 1730. Het Gereformeerde kerkje (gelegen op de kop van het Binderseind) is klein maar het mag

er zijn. Het blauw op het torentje staat voor een leien dakbedekking en het gouden vaantje in de top geeft het kerkje iets sjieks. Het rode dak van de kapel moeten we houden voor een pannendak, zoals ook de daken van de veel minder aanzienlijk ogende huizen aan de Markt. Een kasteelcomplex tussen de twee kerken geplaatst zou teveel domineren en een opvallende vergelijking van de Roomse kerk en het Gereformeerd kerkje in de weg staan. Toch?

De prent blijft ons intussen verbazen. Vergelijken we deze bijvoorbeeld met de veel nauwkeuriger afbeelding van Valentijn Klotz van het Marktveld in Gemert, dan constateren we dat de verhouding tussen de panden aan de Gemertse Markt en het Gereformeerde kerkje in de weergave van Schoemaker helemaal niet kloppen. Is hij zo'n sloddervos? Of gaat 't hem er echt alleen maar om alle aandacht op te eisen voor de kleine Gereformeerde kerk ten opzichte van de veel en veel grotere Roomse kerk? Het moet wel dat gegeven zijn, zo lijkt het opnieuw. Intussen wil hij voor dat Godshuis(je) toch een positieve uitstraling behouden. Daarvoor kiest hij er nu voor om de naburige huizen aan de Gemertse Markt heel veel kleiner en nietiger weer te geven dan de realiteit. Kijk maar naar de prent van Klotz waar de nok van de twee etages tellende herberg De Wildeman even hoog reikt als die van het kerkje ernaast. Hetzelfde geldt ook voor het pand met het uithangbord helemaal links op de voorgrond, welk pand in elk geval ook minstens twee verdiepingen heeft. Uit historische bronnen weten we dat het hier herberg en brouwerij Sint Joris betreft op de plaats van het huidige

Prent van Valentijn Klotz, Gemert, 31 december 1675.

gemeentehuis Gemert-Bakel. De Amsterdamse koopman/tekenaar Schoemaker gooit wat betreft de verhoudingen van de beschreven panden er echt met zijn pet naar.

Laten we nu eens kijken naar het linkerdeel van de prent van Schoemaker. De eerste indruk is dat de tekenaar hier wat meer zijn best heeft gedaan. Hij verbeeldt het rijkere deel van Gemert

met de hoog oprijzende Roomse kerk als meest opvallend gebouw. Ook hier is de nauwkeurigheid overigens maar zo. Wel herkennen we meteen dat het hier de Gemertse parochiekerk betreft, maar het middenschip had even lang moeten zijn als hoog. Er ontbreken gewoon twee traveeën en had vijf bovenramen moeten hebben in plaats van drie. Ook hier gaat het de tekenaar dus slechts om een bepaalde uitstraling of idee.

En dat brengt ons vervolgens tot de Latijnse School. Het is het tweede opvallende gebouw, dat in het bijschrift van de complete prent trouwens als eerste wordt genoemd. Dat moet hem beslist het meest hebben gefraspeerd. Hij beeldt het af met zes dakkapellen in het dak, drie schoorstenen, en een tot boven de nok uitrijzende naar het oosten gerichte topgevel. Dat klopt allemaal. De steunberen aan de langsgevel wekken verder een indruk van hoge ouderdom.

Uit geschiedkundige reconstructies³ concluderen we dat Heer Diederik van Gemert IV – na de verkoop aan de Duitse Orde in 1366 van zijn Hooghuis inclusief de hem nog resterende soevereine rechten over Gemert –, van gedeelde Heer over Gemert ‘degradeert’ tot leenman van de Orde voor het genoemde Hooghuis. Dat moet hem dermate hebben gefrustreerd dat hij er vervolgens voor kiest om het in leen opgedragen Hooghuis niet langer te bewonen maar te laten vervallen. In plaats daarvan bouwt hij (of zijn familie) dan paler tegenover, maar op leenvrij eigen terrein, een nieuwe adellijke stee. Met leien gedekt, omgracht en een toegang via een op een brug gebouwde stenen poort.

Het vroegere hooghuis geraakt heel snel in vergetelheid en het heeft er alle schijn van dat we de nieuwe adellijke stee van de Van Gemerts van toen, na zo’n drie eeuwen, gewoon terugzien in de ingekleurde tekening van de Amsterdamse lakenkoopman maar dan als de Latijnse School van Gemert.

Op de tekening ontbreekt weliswaar de gracht met de poortbrug, waarvoor simpelweg de ruimte ontbreekt, maar die zullen we tot eind jaren tachtig

van de negentiende eeuw wel blijven kennen van zowel kadastrale minuutplannen alsook van een negentiende-eeuws olieverfschilderij dat berust bij het Noordbrabants Museum onder de titel ‘Gezicht op Dorp Gemert’.⁴ Bijna een eeuw na het uitsterven van de adellijke familie Van Gemert moet op die locatie in 1587 de Gemertse Latijnse School zijn begonnen.

Het Hofgoed en Het Patershuis

Twee gebouwen op de prent van 1730 zijn nog niet ter sprake gekomen. In het gebouw linksonder herkennen we het thans nog min of meer in deze vorm bestaande Hofgoed, dat dan circa tien jaar eerder door de in heel Nederland bekende orgelbouwer Mathias Verhofstadt opnieuw is opgebouwd.⁵ Van oorsprong is het de al uit de tweede helft van de veertiende eeuw bekende Goede ten Hove, een vrije hoeve van de adellijke familie Van Gemert gelegen tegenover het omgrachte Hooghuis dat dan al enige eeuwen volledig uit beeld is verdwenen. Het Hofgoed (thans notarishuis) is van oudsher de overbuur van de Latijnse School.

Het in de prent als ‘buurman’ daarnaast geplaatste pand is bijgevolg in 1730 ook een van de overburen van de Latijnse School. Ook dit is een groot en met leien gedekt pand, dat haaks staat op de weg waardoor vereenzelviging met de in dezelfde straat gelegen ‘oude pastorie’ van Gemert lijkt te kunnen worden uitgesloten.⁶ Dit pand moet gestaan hebben op het perceel gelegen tussen de panden Hofgoed en het pand dat we nu kennen als Den Hubert (de Oude Pastorie). In het bijschrift van de prent van Schoemaker

wordt het pand aangeduid als 't Patershuys. En... van dit aanzienlijke pand is tot dusver noch een afbeelding noch een functie bekend.

In de Gemertse schepenprotocollen vindt de auteur van dit artikel hoe de Latijnse School op 25 juni 1598, dus zo'n elf jaar na de stichting van de school, al eigenaar wordt van juist dat perceel met daarop een groot en een klein huis. Die waren eerder eigendom van de in of kort voor 1582 overleden Antonis Wolfs van Remunde beter bekend onder zijn ambachtsnaam als Thonis de Leyendecker.⁷ Zijn erfgenamen zijn een broer Willem en een zus Hilleke, weduwe van Jan Leyendeckers. De panden op deze locatie komen in diverse schepenakten van het laatste kwart van de zestiende eeuw ook voor onder de namen van het Grote en het Kleine Leijendeckershuis. Meteen is er ook meer achtergrond voor het gegeven dat Gemert nogal wat met leien gedekte huizen telde en met name in de Schoolstraat, die we nu kennen als Ruijschenberghstraat.

Van Leijendeckershuis tot Patershuis

De Duitse Orde heeft werkelijk grote plannen gehad met de Latijnse School in hun Vorstendom Gemert zoals ook in het vorige artikel al is aangegeven.⁸ Het Grote en het Kleine Leijendeckershuis worden meteen geïncorporeerd in het schoolplan. In zijn Geschiedenis van de Latijnse School te Gemert maakt Gerlacus van den Elsen dat ook direct duidelijk met de nieuwe namen van het Grote en Kleine Schoolhuis tegenover de school waarmee hij tegelijk voelbaar maakt dat hier het begin ligt van het kosthuizensysteem van de school.⁹ Een halve eeuw later gewaagt Gerlacus ervan

dat de rector van de almaar meer florerende Latijnse School al een bedrag van 700 gulden heeft gespaard voor de aankoop van nog een ander heel groot pand tegenover de Latijnse School, waarmee hij doelt op de erfenis van de kort tevoren overleden Jonker Tobias van Eynatten. Dat is het pand op de plaats die we vandaag-de-dag kennen als het hiervoor reeds gememoreerde monumentale en per abuis geheten pand D'n Hubert. Nog in hetzelfde jaar zal dit pand ook daadwerkelijk ten behoeve van de school worden aangekocht om zoals het heet 'commensalen' te huisvesten.¹⁰

Terwijl gedurende de Tachtigjarige Oorlog op vele plaatsen Latijnse Scholen komen te vervallen of worden opgeheven krijgt het Vrije Gemert tot in de verre omtrek de naam van toevluchtsoord voor aan de Roomse godsdienst getrouw blijvende priesters. Daaraan komt het jaar daarop echter een heel abrupt einde door de later in feite ook in Den Haag toegegeven onrechtmatige Staatse Bezetting van Gemert in 1648 die 'ze' maar liefst zo'n veertien jaren aanhouden tot

Straatgezicht Ruijschenberghstraat anno 2025.

medio 1662. Ook in Gemert worden dan zoals in heel Staats-Brabant en Staats-Limburg Roomse kerken gesloten en overgedragen aan de Gereformeerde religie en ook de Latijnse School blijft tot in 1662 op slot. In juni 1662 komt het weliswaar tot een Accoord met Den Haag en gaat de Latijnse School weer open, maar dan valt er zoveel te herstellen en weer op te bouwen dat onder meer ook besloten moet worden tot de verkoop van de laatste grote verwerving van onroerend goed ten behoeve van de Latijnse School. Op

5 mei 1663 wordt de statige woning van wijlen Jonker Tobias, die dan wordt omschreven als 'de caducque huizinge hof en hofstadt te Gemert in het Schoolstraetjen' verkocht aan Sieur Peter van der Putten, de moderne rentmeester van de Commanderij Gemert,¹¹ die naarmate de Latijnse School na enige jaren wel weer tot bloei zal komen, ook wel genegen wordt geacht om mocht het nodig zijn slaap- en studieruimte te bieden voor studenten. Die optie blijft ook wanneer dit majestueuze pand in het eerste kwart van de

achttiende eeuw de pastorie wordt van Gemert en dat zal blijven tot maar liefst 1935. Het Groot en het Klein Schoolhuis, dat we in 1598 al zien verworven om te dienen als kost- en leerhuis voor studenten vinden we rond 1700 en verder de eerste helft van de achttiende eeuw in Gemertse Schepenprotocollen veelal terug onder de naam De Capelanie en dat lijkt helemaal te passen bij de benaming van Het Patershuis dat de Amsterdamse koopman/schilder in 1730 bezigt voor het pand op deze locatie.

Bij de grote dorpsbrand van 28 juni 1785 worden zowel het Groot als het Klein Schoolhuis volledig vernield en beide panden zullen daarna niet meer

worden opgebouwd. In negentiende-eeuwse kadastrale beschrijvingen vinden we de locatie terug als een onbebouwd perceel van de Latijnse School.

Het perceel zal zelfs onbebouwd blijven tot na de Tweede Wereldoorlog. In de tweede helft van de jaren veertig bouwt hier dan de gemeente Gemert de ambtswoning voor Ad de Bekker, de eerste naoorlogse burgemeester van Gemert. Het pand wordt vervolgens ook als ambtswoning betrokken door diens opvolger Hein MAC de Wit en zijn gezin. Aan het einde van zijn ambtsperiode koopt burgemeester De Wit het pand van de gemeente waarmee het een particuliere woning wordt.

Noten:

1. Ad Otten, De oudere Latijnse School – Trots van Gemert Vorstendom, in: Gemerts Heem 2024, nr.1, p.7-10.
2. Op Wikipedia is bibliografische informatie over Andries Schoemaker (1660-1735) te vinden.
3. Jan Timmers, Ontwikkelingen in middeleeuws Gemert, p. 81-96, in: A. Thelen (red), Het Hooghuis te Gemert, Gemert 2001.
4. Zie ook noot 1 en dan met name de illustraties in het artikel.
5. Martien Verbruggen, Welk een "lofbaarlijk werk" – Gemertse orgelbouwers en Mathijs Verhofstadt in het bijzonder, Gemert 1995, p.43-45.
6. Over de Oude Pastorie schrijft Peter van den Elsen uitvoerig in Gemerts Heem onder de titel D'aaw Pastorie, GH1978 nr.3, p. 75-81. Ook de onjuiste benaming van D'n Hubert voor het pand van de oude pastorie komt hier aan bod.
7. Gemeentearchief Gemert-Bakel – Schepenprotocol Gemert R111 f. 223v.-224 d.d. 1598.06.25 over verwerving Groot Leiendeckershuis; Gemert R110 f.214 (ca. 1578) Anthonis Wolffs van Remunde en Caterina van Beeck sijnder huysvrouw woont 17 jaer in Gemert als leydecker; R110 f.272 (d.d. 3.8.1582) Thonis Leydeckers overleden, Willem Wolffs van Remunde en Hilleke resp. zijn broder en zus;
8. Zie noot 1
9. Gerlacus van den Elsen, Geschiedenis van de Latijnsche School te Gemert, 's-Hertogenbosch 1887, p. 112, 315, 362.
10. Idem p.148 (met verwijzing naar Bossche Protocollen 4.8.1647 en 30.11.1649.
11. Simon van Wetten, Regesten Schepenprotocollen Gemert R119 akte 135

Geduldige en Ongeduldige kanariefokkers

(door Jan Timmers)

Onder de titel “De Gemertse weverskanarie” schreef Ad Otten in Gemerts Heem 2009 nr. 3 over het kweken van kanaries in Gemert. De conclusie was dat het met name de wevers van Gemert waren, die naast het weven, als extra bijverdienste kanaries kweekten.

Onder het pseudoniem Floris van Einatten schreef Ad al eerder in Gemerts Heem 1986 nr. 2 over kanarievereniging Het Geduld: “Op 22 juli 1909 verscheen er in de Meierijsche Courant een bericht uit Gemert dat gewag maakt van een op 18 juli in hotel De Kroon gevierd feest. Het lid C. de Groot werd

in een open landauer door de Gimmerse Straot gevaren omwille van het feit dat hij 40 jaar lid was van Kanarievereniging Het Geduld.”

Over deze vereniging Het Geduld werd ook een gedicht gemaakt met als eerste strofe: “Wat zijn we blij

en vrolijk. Wij jongens van 't Geduld, Bij 't nad'ren van de lente, Zijn wij met vreugd vervuld.” In het gedicht vinden we twee regels met een aanwijzing voor de naam van de vereniging: “Maar denk dan aan 't Geduld, Die schoone deugd voor fokkers”. Er was kennelijk geduld nodig voor het fokken van kanaries. Maar dat gold zeker als je de kanaries wilde leren zingen. Ad schrijft daarover: “Indien men de melodieën niet te lang maakt en er twee maanden geduld voor over heeft kun je door 'voorspelen' een kanarieman een volstrekt eigen melodietje aanleren en door het toedienen

van een paar hennepzaadjes kun je een kanarie zelfs laten zingen op commando.”

Het lijkt een vrolijke en gezellige club, waarin de kanariefokkers van Gemert verenigd waren. Maar was dat wel zo? In het tijdschrift Nederlandsche Avicultura

Kanarieveredeling „het Geduld“.
Prima mannen van f 4.— en f 5.— p. st.
Wijze kleren f 0.50.
Gewone rolvogels van f 1.25 en f 2.— p. st.
Wijze kleren f 0.50.
Zending reukbous, verpakking vrij,
franco Heilmond, te bezorgen bij
H. BEK en P. VAN DIJK
te Gemert.
(17)

**De ongedulde Kanarieveredeling
„HET GEDULD“**
Prima Saksische mannen van f 4.—
f 7.—, f 6.— per st. wijzen 50 cent,
pulke rolvogels van f 1.25, f 1.50, f 2.—,
wijzen 50 cent per st. Deze versand ik
franco Heilmond, onder reukbous. Niet
verzoen, guld terug.
Wederverkopers lijk rabat.
H. A. HENDEKER,
Gemert.
(18)

Kanarieveredeling „het Ongeduld“.
Pulke Saksische mannen van f 5.—
tot f 6.—, drie broedwijzen f 0.50, ver-
sanding reukbous, verpakking vrij,
franco Heilmond, 5 dagen op post, bij
niet voldoende franco terug; het guld
werdt dan per postwissel teruggezonden.
Handelaars rabat.
F. v. d. VOSSHEERD
te Gemert.
(19)

Pulke Saks. Kanaries,
prima rollen van f 3.— f 4.— f 5.—,
Zending reukbous resp. vrij, franco
Heilmond, bij
(20) H. v. HULLEN te Gemert.

Saksische Heilrollers
van f 4.— tot f 12.—, wijzen 50 ct,
na dagen proof, gewone soort van
f 1.25 tot f 2.00, wijzen 50 ct., franco
Heilmond, postv. reuk.
(21) J. C. VAN LEE, Gemert.

Saks. Kanaries,
digen heil, mannen f 1.50, f 2.—, f 3.—,
f 4.— p. st., wijzen f 0.50, f 0.50 p. st.
Zend. reuk, resp. vrij, franco Heilmond.
I. Th. OOSTENB.
Heilmond, Gemert.
(22)

van 31 januari 1896 staat op bladzijde 47 een wonderlijk rijtje advertenties van Gemertse kanariefokkers. Daarbij zijn advertenties van de kanarievereniging Het Geduld in Gemert, maar direct daaronder vinden we advertenties van een alternatieve club: kanarievereniging 'Het Ongeduld', eveneens uit Gemert. Het lijken elkaars

concurrenten, zeker gezien de aankondiging van 'De ongedulde kanarievereniging Het Geduld'. Daarnaast treffen we nog advertenties aan van individuele Gemertse kanariefokkers. Concurrentie alom? Naast de serie advertenties uit Gemert lezen we maar twee andere over kanaries, namelijk van fokkers uit Velp en Helmond.

weemen

Uitgave december 2023 - ISSN: 0166-2473

Gemerts Heem tijdschrift met artikelen op het gebied van geschiedenis, archeologie, genealogie, dialect, e.a. van de voormalige gemeente Gemert.

Abonnement €27,50 per jaar (tevens lidmaatschap heemkundekring)
Postadres Elisabethplaats 54, 5421 LC Gemert
Betalingen Op Rabobank Gemert NL54 RABO 0116 1972 26 t.n.v. Heemkundekring
De Kommanderij Gemert, onder vermelding van "contributie"
Voor buitenlandse leden IBAN: NL54RABO0116197226 BIC: RABONL2U.
Website www.heemkundekringgemert.nl
Redactie Wim van der Coelen, Peter van den Elsen, Cas Jamin, Casper Kalb, Ad Otten, Jan Timmers,
Paul Verhees, Wim Vos, Simon van Wetten.
Redactieadres Heemkundekring De Kommanderij Gemert, Ruijschenberghstraat 3b, 5421 KR Gemert.
e-mail: redactie@heemkundekringgemert.nl
Ledenadministratie voor adreswijzigingen etc. e-mail: secretaris@heemkundekringgemert.nl

Overname artikelen toegestaan, mits bronvermelding

